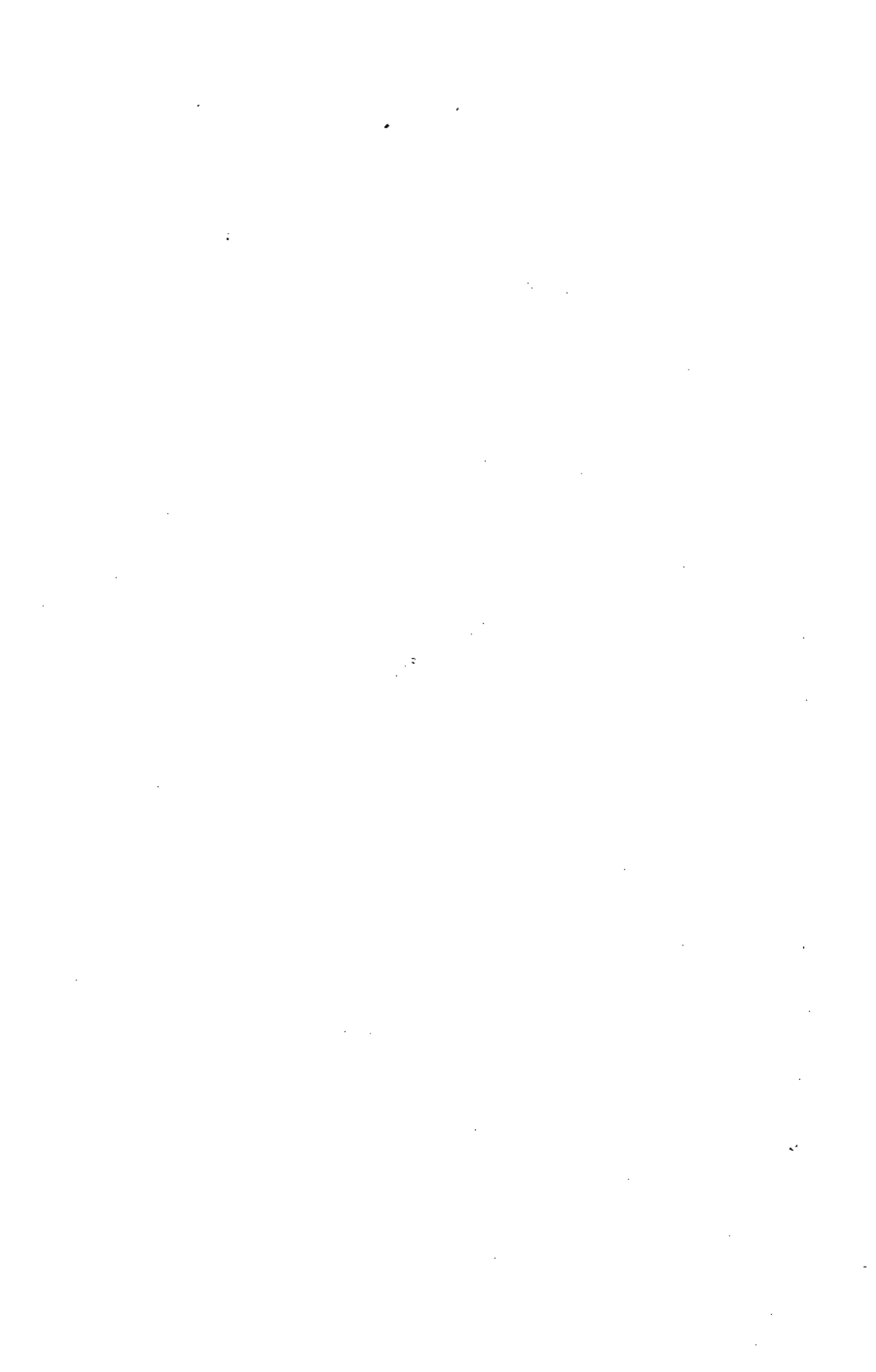

C. BATLLE I GALLART

**ELS GRANOLLACS, UNA FAMÍLIA DE METGES DE BARCELONA
(Segle XV)**

**Tercer Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Lleida, 1981
Actes, Quart Volum**

ELS GRANOLLACS, UNA FAMÍLIA DE METGES DE BARCELONA (Segle XV)

C. Batlle i Gallart

Durant l'elaboració dels nostres estudis dedicats a la ciutat de Barcelona en l'etapa anterior a la guerra civil de mitjan segle XV, ens interessava conèixer les famílies integrants de l'oligarquia urbana que aleshores dominava el municipi (1). Entre elles trobàvem d'una banda els antics llinatges procedents dels segles passats, és a dir, els consolidadors del grup anomenat en aquell moment Biga, i per altra banda les famílies noves, entre les quals cal incloure la dels Granollacs, sempre al servei de la medicina.

Fou mestre Bernat de Granollacs el qui, junt amb el seu fill d'igual nom, participà per primera vegada en el govern municipal tot i que els membres de la generació anterior —els germans metges Francesc i Bernat, nascuts a Vic— ja s'anomenaven ciutadans de Barcelona. El cas és que aprofitant les circumstàncies difícils viscudes aquí durant les lluites de la Busca, el partit popular o de la reforma, contra la Biga amb motiu del domini de la Casa de la Ciutat, Bernat entrà a formar part de l'estament superior com a ciutadà honorat al costat dels buscaires el 1455. Era el moment propici donat l'escàs nombre d'honorats partidaris de la reforma, fins el punt d'haver de menester l'acció del governador de Catalunya a favor de la Busca per arribar a constituir aquest estament del Consell de Cent amb els trenta-dos jurats necessaris, número exactament igual al dels pronoms dels altres estaments: mercaders, artistes i menestrals.

Així s'inicià la vida pública de mestre Bernat, culminada amb la conselleria, i la del seu fill, la carrera del qual també s'anunciava igualment sortosa, quan la denúncia d'un abús l'estroncà enmig d'un gran ecàndol (2). Abans de parlar d'uns esdeveniments tan especials, cal presentar la família d'aquests personatges almenys des de la seva instal·lació a la nostra ciutat a la fi del segle XIV.

Podem afirmar en primer lloc l'origen vigatà de la família Granollacs perquè un Bernat de Granollacs, metge de Vic el 1371, pot ser molt bé el pare dels germans Francesc i Bernat, metges barcelonins a la prímèria del segle XV. El metge vigatà actuava com a tutor de Bernat de Fortuny i el 9 de juny de 1371 feia fer l'inventari del mas i del molí del pubill (3). De tota manera la família estava molt vinculada a la vall de Bas, que podria ser el seu veritable lloc d'origen, com es veu en les deixes pietoses contingudes en el testament de mestre Francesc. Ell realitzà el trasllat a Barcelona segurament amb motiu d'exercir millor la seva professió al servei del rei Joan I. Sota la protecció reial

la seva carrera fou més fàcil i arribà al punt més alt el 1402 amb l'elecció de mestre Francesc per ocupar el càrrec de canceller de l'Estudi de medicina de Barcelona acabat de fundar pel rei Martí (4).

Titulat mestre en arts i medicina mestre Francesc desplegà una gran activitat, en la qual destaca la seva actuació molt seguida al costat dels diversos membres de la dinastia reial. Iniciada segurament la seva tasca al servei de Joan I encara infant primogènit, poc després de començat el seu regnat Granollacs era designat el 1387 com "lo feel metge físich de casa nostra" pel monarca, quan el trametia a Tarragona amb motiu de rebre informació sobre l'estat sanitari de la ciutat i de la comarca. El metge havia de verificar si en aquests llocs hi havia sanitat o malalties o "accidents epidèmics" amb la finalitat de preparar un possible viatge del monarca, que sempre tingué una salut molt delicada i fou molt aprensiu. Uns mesos després i per pagar-li tots aquests serveis assignava a mestre Francesc la suma de 200 florins d'or d'Aragó, que li havia de donar el tresorer Pere Mariades dels diners concedits per les primeres Corts (5).

Més endavant tingué cura del rei Martí també bastant delicat de salut i del seu nét Frederic, comte de Luna i fill bord de Martí de Sicília (6) així com de la reina Maria. El fet de que tota la família demostrés tenir-li gran confiança no exclou l'existència de freqüents consultes a altres metges, com Domènec Ros, que intervingué amb Marc Sescorts i Ramon Gavà, cirurgians, i el mateix Granollacs en l'operació feta a la reina poc abans de morir (7). Segons el sistema vigent, els quatre facultatius cobraven per manament del monarca o de la seva esposa una retribució que consta en el llibre de l'escrivà de ració: per l'esmentada cura i operació primer reberen 240 florins d'or equivalents a 264 sous i després 960 sous (el primer de setembre i el 20 de novembre de 1406); Granollacs, com a metge de física del rei Alfons el Magnànim, encara cobrava una quantitat l'últim trimestre de 1418, però fou la darrera vegada (8).

El rei Martí l'afavorí moltes vegades amb la seva influència o amb diners i no li negà el seu favor quan fou destituït del càrrec de canceller de l'Estudi pels seus mateixos col·legues. Poc després de la seva fundació un conflicte intern dividia els professors de l'Estudi de Medicina de Barcelona abans de l'inici de curs el dia de sant Lluc de l'any 1402 i motivava l'intervenció del rei, que sempre es preocupà molt del bon desenvolupament de la seva creació. Des de València es dirigí al canceller Granollacs per comminar-lo de forma bastant contundent a obeir les instruccions reials trameses personalment per l'escrivà Antoni Çafort. Com que havia de complir les ordres contra els desitjos d'un grup de professors, el canceller fou destituït per aquests del seu càrrec en el qual el tornà a posar el rei Martí a inicis de l'any 1403 (9).

Més endavant i és la darrera notícia de la relació directa del rei amb el seu metge, li concedí un ajut de 400 florins per casar la seva filla gran, Angelina, amb Ramon Moliner, ciutadà barceloní (10). En total el dot ascendí a 5.000 sous, que era exactament la suma aportada al matrimoni per Narcisa, la seva mare i primera esposa de mestre Francesc, mentre la segona esposa, Joaneta, filla de Pere Gervasi i Grau, li portà un dot més considerable, 8000 sous.

Continuà al servei de la casa reial fins que li fou possible amb la nova dinastia, però probablement alguna malaltia greu no li permetia acomplir la seva tasca de 1419 i l'obligava a atorgar testament en poder del notari Pere Ros el dissabte 17 d'agost de l'any següent, morint poc després.

Val la pena analitzar el testament per conèixer detalls de la família i de la mentalitat de mestre Francesc, que nomenà marmessors la seva esposa, el seu gendre notari i fra Joan Llobet del convent de Framenors de Barcelona, afavorits amb 20 s. cadascú per la tasca de pagar deutes i injúries del testador a qui no pogués provar per mitjà de documents o de testimonis. Seguien les deixes pietoses, bastant escasses per cert: 33 s. per la pitaça dels frares del convent de Santa Maria del Carmel, en el cementiri del qual vol ser enterrat en el túmul on ja hi havia els seus fills, i 5 s. per l'obra de cada església de Barcelona. Com que els llegats a convents, hospitals, pobres etc. constitueixen un aspecte important dels testaments, en aquest cas concret la seva escassetat pot manifestar una religiositat moderada, o manca de diners.

En canvi el metge es recorda molt de la família i destina 100 s. al seu germà Bernat, 10 s. a cadascun dels seus fills i filles, 50 s. a la seva parenta Isabel de Granollacs, aleshores monja del monestir de Pedralbes, 20 s. a Ramon Tallada, fill d'Isabel que després estudià medicina a Barcelona, i 50 s. a Joana, esposa del notari barceloní Francesc Finestres, i 10 s. a la cadascun dels seus fills. Després d'assegurar el dot a la seva esposa, el testador destinà 15 lliures a la seva filla Angelina per vestits i altres necessitats d'ella, la mateixa suma a l'altra filla Dionísia, i 30 s. a cadascun dels fills d'ella. L'hereu universal era el seu fill Francesc Pasqual, menor d'edat, i en cas de morir ell o de no tenir fills legítims, tot havia de ser per Dionísia exceptuades les sumes següents: 50 l. per Angelina i 10 l. per a l'església de Sant Esteve d'Ull o de Bas, del vescomtat de Bas, per pagar misses per les ànimes dels pares del testador i d'altres familiars, (11) que segurament procedien d'aquest lloc proper a Olot i després varen baixar a Vic, on s'establirien durant uns anys abans de traslladar-se a Barcelona.

Com que l'hereu del metge, fill del seu segon matrimoni, era encara menor d'edat, va quedar sota la tutoria de la seva mare, encarregada al mateix temps de l'administració dels béns paterns, perquè el seu espòs tenia plena confiança en ella, com diu en el testament. Aquesta tasca administrativa donà molts mals de cap a Joaneta que començà a fer-la en un moment coincident més o menys amb la data del testament del seu espòs, detalla l'indicatiu d'una pèrdua de facultats del metge afectat per alguna greu malaltia, de la que va morir un parell d'anys més tard.

Finalitzat el treball d'ell al servei de la casa reial i a les aules de l'Estudi, i acabades les visites domiciliàries als particulars, la situació econòmica de la família sofrí una gran alteració en passar d'una etapa de benestar a una altra de dificultat. A més, mestre Francesc no posseïa gairebé béns i tenia alguns deutes, que la seva esposa hagué de pagar. Disposada a treure diners d'on fos i aconsellada pel seu advocat es decidí a reclamar la seva part de l'herència en la fortuna del seu oncle-avi Pere Grau. Ho aconseguí en virtut de la sentència donada a Barcelona

el 26 de novembre de 1421 i pel fet a ser una de les quatre nêtes de Francesca Grau, i així obtingué la quarta part dels escassos béns que Pere Grau, menor de dies, havia deixat de l'herència paterna. (11) Després hagué de portar a terme, amb el permís del veguer de Barcelona, el cavaller Guillem de Bordils, la venda d'una casa en estat ruïnós que el difunt posseïa a mitges amb el seu germà Bernat, mestre en medicina i ciutadà de Barcelona; ell adquirí la meitat de la casa a Joana per 50 florins d'or el 8 de juliol de 1423 (12).

En l'heretat deixada pel metge Francesc també hi havia la propietat de dues cases més, situades a Barcelona, que la vídua hagué de vendre tres anys després a l'encant públic, amb permís del rei Alfons el Magnànim i de dos o tres parents del difunt, a fi d'obtenir els diners necessaris per a redimir un censal mort i pagar altres deutes (14). Tot deixa entreveure la lluita de Joana amb les dificultats econòmiques dirigida amb energia per una dona d'empenta, que mereïa ben bé la confiança del seu marit, però la seva bona disposició pels negocis es manifesta encara millor en la venda de la seva esclava. Veritablement les circumstàncies havien de ser bastant difícils per a la vídua del metge quan hagué de recórrer a la venda de la seva vella esclava sarda anomena Elena. Tot i que ja tenia cinquanta-cinc o seixanta anys, la seva mestressa aconseguí vendre-la a Clara, esposa del mercader Pere Lladó, per 16 lliures 10 sous de Barcelona, pagats davant el notari Francesc Ferrer el 19 de gener de 1423. Poc després l'esclava sofrí l'anomenat "mal cúbert" i quedà impossibilitada al llit tota inflada de cames i cuixes "e en les conjunctures d'aquelles de forma que no se'n pot valer". Amb aquestes queixes la compradora reclamava i pretenia que Joana li tornés la suma pagada i recuperés l'esclava, mentre el procurador de Joana, el seu parent Ramon Tallada, estudiant de medicina i habitant de Barcelona, al·legava que en el moment de la venda es féu constar l'edat de l'esclava i per la seva vellesa no es podia esperar gran cosa de la seva salut (15).

A més dels béns comentats el difunt deixava una biblioteca, que, com era natural en un professional de la medicina, en part havia heretat del seu pare i en part havia anat completant des de la seva època de formació a l'Estudi general de Lleida. Tot i així i per l'elevat preu dels manuscrits, algunes vegades en demanava en préstec, per exemple el titulat "De proprietatibus rerum" segurament l'obra de Bartomeu de Glanville, que retingué molt temps malgrat la intervenció del rei Martí a favor del propietari cansat de reclamar en va (16). Suposem que aquesta biblioteca deuria passar al seu fill del mateix nom i també metge. El trobem exercint la professió a casa d'un notari l'abril de 1451, data en què reconeixia deure 16 sous a l'apotecari Eloi Vidal (17). L'última notícia que tenim d'ell i de la seva esposa Beatriu és del 1488 i pertany al testament del mercader Dous casat amb Isabel de Granollacs, com veurem més endavant.

Com que el matrimoni de Francesc i Beatriu sembla estèril, el linatge Granollacs continua mitjançant la descendència de Bernat, el metge germà del primer Francesc. Bernat, que devia ser el més jove dels dos germans ja era mestre en medicina el 1419, quan en companyia d'Antoni Ricart, metge del rei, i de

Pere Bellit, barber cirurgià, examinà la suficiència d'un altre barber (18).

El matrimoni format per Bernat i Bartomeua vivia en una casa del carrer que va de la Plaça Nova a l'església de Santa Maria del Pi, és a dir, l'anomenat actualment de la Palla. Aquí nasqueren els seus fills, que abans del 1418 ja tenien edat per a ser instruits per un professor particular, Alfons de Santàngel, estudiant en arts i segurament valencià, perquè en aquesta ciutat el féu cercar el metge a fi de recuperar llibres dels seus fills i altres coses preses de casa seva pel mestre (19).

Si la situació econòmica de la família no era res d'extraordinària en vida del cap de casa, que no podia o no volia pagar 21 sous reclamats al seu domicili el divendres 8 de juny de 1437 (20), a la seva mort les complicacions financeres s'agreuaren. La seva vídua hagué de pagar un censal i les pensions corresponents al carnisser Antoni Limós, al qual havia obligat una casa del difunt Domènec de Dous; més endavant les famílies Dous i Granollacs enllaçaren, com es veu en l'arbre genealògic anexe. En la data del conflicte, mitjan 1439, Bartomeua consta com a vídua de mestre Bernat, metge de físics (21). No disposava de masses ingressos, sobretot pensions de censals com la pagada per la vídua de Pere Basset, doctor en dret, (22) però només s'havia de mantenir ella sola perquè l'únic dels seus fills que va sobreviure, Bernat, en aquesta època ja exercia la professió de metge.

Bernat, qualificat de menor de dies en vida del seu pare; fou el continuador de la tradició familiar i ja era mestre en arts, batxiller en medicina i ciutadà de Barcelona en 1425, quan estava a punt de contraure matrimoni amb Joaneta, filla del difunt Bartomeu Gual, de la parròquia de Sant Climent de Viladecans, i de la seva esposa Sancina. La noia, esposa o millor dit "sponsa per verba de present" com consta a la documentació, del jove metge, morí a casa dels pares d'ell a l'actual carrer de la Palla el diumenge 26 d'agost de 1425, al cap de sis dies d'haver fet testament, i fou enterrada al cementiri de Santa Maria del Mar, com ella havia volgut. Tenia els seus propis béns per a repartir, és a dir tot o part del dot i de l'escreix, dels quals va destinar 50 lliures a la sepultura i els llegats, 60 lliures a Bernat junt amb vestits, robes, anells i altres coses que li restituïa, i 10 a la seva germana Antígona, tot i fent hereva universal a la seva mare, que en cas de mort substituïa per Antígona (23).

El conflicte personal i econòmic ocasionat per la mort de la noia tingué aviat una bona solució arbitrada per les dues famílies i fou el matrimoni del jove vidu amb la germana i hereva de Joanet, anomenada Antígona i no Antígona. Remarquem l'accent a fi d'assenyalar la diferència entre un nom que podria semblar clàssic i la realitat, i es tracta del diminutiu femení del nom Antic, que era força freqüent en aquesta època, i ella el portava perquè era el del seu parent i tutor (24). De tota manera abans d'efectuar l'enllaç fou necessari solucionar una complicació formal per ser la núvia germana de la primera esposa; per això l'impediment del parentiu hagué de ser alçat mitjançant un indult apostòlic, que s'obtingué amb la intervenció d'un personatge important, el canonge i escriptor barceloní mestre Felip de Malla (25).

Aquest detall manifesta la posició de la família Granollacs, que havia adquirit un gran prestigi a la ciutat i a la cort reial

des del punt de vista professional, sobretot al servei de la monarquia i a la càtedra de l'Estudi de medicina. Les dues dedicacions semblen gairebé hereditàries i les tornem a trobar entre les activitats principals del jove Bernat. En primer lloc, com a mestre en arts i batxiller en medicina exercí la professió durant dotze anys gairebé sempre al costat del seu pare, abans d'anar a Montpeller el 1440, acabat de morir Bernat major de dies, amb el propòsit de completar la seva carrera al famós Estudi de medicina francès, pel qual viatge aconseguí una lletra de recomanació dels consellers de Barcelona (26).

Un cop en possessió del títol de mestre va continuar exercint a la nostra ciutat i aleshores deuria iniciar la seva carrera docent a l'Estudi local. En canvi la seva relació amb la casa reial reprentada a Catalunya només per la reina Maria no sembla gaire intensa, perquè ella tenia altres metges fixos; mestre Bernat l'assistí una sola vegada i encara fou a petició dels consellers, no d'ella. Cobrava la corresponent retribució el primer de novembre de 1447 (27).

La seva acció a l'Estudi fundat pel rei Martí, com abans la del seu oncle Francesc i després la del seu propi fill, es caracteritza pels nombrosos conflictes derivats del fet d'ambicionar el càrrec de canceller; podria ser que a l'ambició s'hi ajustés una certa bel·licositat també pròpia de la família Granollacs. El 13 d'agost de 1453 mestre Bernat ja era professor de l'Estudi, quan es feia l'elecció del nou canceller per substituir el difunt mestre Pere Pau. Veient que es feia sense observar les ordinacions existents presentà una protesta a mestre Pere Fumaya i a tot el col·legi de cirurgians, i acabà per apel·lar al rei Alfons junt amb sis metges més (28). Cal creure que el seu objectiu era aconseguir el càrrec atorgat aleshores a Gabriel García, metge de la reina, però pocs anys després, el 1458, arribà a ocupar el lloc i a concedir títols i llicències: el 8 d'octubre de 1461 a casa seva examinà Galceran Burguès i li concedí el títol de batxiller en arts i medicina, el 1467 confirmà la llicència d'exercir donada pel protometge a una dona (29).

Un altre aspecte interessant de la vida del metge és la seva carrera política, durant la qual disminuí el seu prestigi assolit en l'exercici de la seva professió. Fou una carrera molt curta -uns tres anys- que s'acabà de cop en mig de l'escàndol més sensacional del govern del partit de la Busca. La va iniciar amb la seva incorporació i la del seu fill Bernat a l'estament superior del Consell de Cent el març de 1455, impulsats ambdós per l'ambició dels càrrecs municipals i també per la fidelitat al rei en un moment de manca de ciutadans en la formació de la gran assemblea, a la qual va pertànyer el 1456 i el 1458, mentre el seu fill hi tornà a figurar el 1457 i el 1458.

Tots dos ocuparen càrrecs importants, sobretot el metge que fou elegit conseller tercer el 1457 i aprofità l'ocasió per establir una concòrdia entre els metges i els cirurgians barcelonins i arribar a ser canceller de l'Estudi, com hem dit. El seu fill Bernat, ciutadà honorat, resultà elegit patró d'una galera del gran estol de la ciutat el 25 de maig de 1457, pel qual motiu hagué d'avançar una suma que recuperà més endavant junt amb Francí Ramis, ciutadà patró d'una de les altres galeres: 200 florins -equivalents a 110 lliures- pagats el 16 de febrer següent.

Quan el metge era conseller, afavorí l'elecció del seu fill per ocupar un càrrec municipal; començà per exposar en ple Consell de Cent el dia de Sant Marc de 1458 que, havent mort Jaume Dezquer, quedava vacant l'ofici d'arxiver o d'encarregat dels llibres de la Taula de Canvi i els prohoms presents havien d'elegir un substitut o millor dos per l'excessiu treball acumulat. Acceptat el suggeriment resultaren nomenats el seu fill i el notari Miquel Ferran, sense saber ningú que l'elecció era fruit d'una maniobra il·legal. En efecte, Bernat menor de dies havia promès 84 lliures, pagadores en dos terminis, a Pere Vicens Fabre si resultava elegit arxiver, i en aquest contracte actuaren com a fiador el seu pare, com a corredor Jaume Bruguera, també prohoms del Consell, i com a notari Francesc Borrell.

Ja aconseguit l'objectiu el novell arxiver no es recordà més del compromís signat feia poc fins que el creditor el cità davant l'oficial del bisbat de Barcelona. Aleshores la notícia començà a difondre's i arribà a la Casa de la ciutat, on el consell de trenta-dos la comentà amb indignació, i d'aquí un dels jurats "un home de onor" diu l'informació, l'escampà dins l'escrivania del notari Pere Pau Pujades. Com que el lloc es trobava molt concorregut, ho sentí entre altres Bartomeu Alcover, mercader barceloní, que ja coneixia l'existència del plet i ho aprofità per atacar el partit popular pertenyent ell a la Biga; de seguida ho anà a divulgar a l'escrivania del notari Pere Pongem, també plena de gent.

Es natural que la narració i els atacs dels de la Biga s'escampessin per carrers i places i arribessin aviat a coneguda dels regidors, primer incrèduls pensant en una invenció destinada a desacreditar el seu govern, però tot seguit n'informaren el governador Calceran de Requesens. Des d'aquest moment els esdeveniments se succeïren a bon ritme: Alcover fou empresonat i se li prengué declaració, així com als notaris esmentats. Un cop comprovat que tot era cert, el 14 de juny de 1459 els concellers convocaren per aquella mateixa tarda el consell de trenta-dos, on presentaren la repercusió de l'afer Granollacs en el prestigi del partit en el poder, en el programa del qual havia ocupat un lloc relevant el càstig dels abusos en el govern del municipi. Com que es feia necessari un escarment exemplar per evitar que "aquest regiment qui havia demanat redrès de les coses mal fetes, no fahès pijor" ja havien empresonat els Granollacs, pare i fill, a Pere Vicens Fabre, Jaume Bruguera i Francesc Borrell. Convençuts els prohoms presents pels consellers i informats del procediment seguit en un cas una mica semblant, decidiren passar l'assumpte al Consell de Cent.

La decisió de la gran assemblea del dia següent, presa per votació, fou la d'expulsar el càrrec d'arxiver a Bernat junior, el qui, junt amb el seu pare i els tres còmplices, quedava inhabilitat per exercir cap més càrrec i formar part de cap consell. Aquest càstig dividí l'opinió pública apassionada a favor o en contra dels Granollacs, que feren intervenir el rei sense cap resultat positiu, i l'afer arribà a enfrontar els dos grups integradors de la Busca: els moderats instal·lats a la Casa de la Ciutat i el sindicat dels Tres Estaments i poble de Barcelona.

Hem comprovat com en aquest cas el metge acudí a Joan II a la recerca d'ajut, i és que la tradició familiar de servir a la monarquia continuava amb Bernat, molt apreciat pel rei,

que el definia així en una lletra dirigida als consellers de Barcelona "és nostre metge e familiar, encara nos és molt affectat servidor". Aquesta bona relació continuà més o menys vigent en els moments difícils de la guerra civil, coincidint amb l'ambient favorable al monarca mantingut pels membres del partit de la Busca. El metge i el seu fill gran en foren acusats davant el nou rei Pere de Portugal, que ja se'n havia queixat quan mestre Bernat es va negar a deixar-li en préstec el "Canon" d'Avicenna, que era l'obra essencial de la ciència mèdica aràbiga i bàsica pels metges medievals catalans en la traducció d'Arnau de Vilanova. El conestable portuguès, gran aficionat a la lectura, es molestà molt i manà empresonar el metge i confiscar-li el volum.

La queixa del nou rei queda ben expressada en aquesta frase: "Ell e son fill son tenguts en opinió de sospitosos e poch zelants la fidelitat e servey nostres, e de açò havem haüts molts reports e sentiments". Les represàlles del rei contra el canceller de l'Estudi van provocar una ràpida reacció dels consellers que el 14 de gener de 1466 presentaren una protesta escrita a Bernat de Guimerà, veguer de Barcelona, perquè havia pres el llibre en qüestió al metge, al qual anava a empresonar per reial ordre només per la seva manca de gentilesa. Com que la seva intervenció fou decisiva, la resolució de l'incident fou favorable al canceller de l'Estudi i motivà el seu agraïment envers els regidors. Aquesta bona disposició fou aprofitada pels Granollacs per aconseguir la readmissió d'ambdós, el pare i el fill, al Consell de Cent el 25 de març del 1471, un any abans de la capitulació de la ciutat a mans de Joan II. (30).

El conflicte entre el nou rei Pere i el metge sorgí amb motiu d'un llibre de la seva biblioteca que devia ser un conjunt molt notable i procedia en part de l'herència familiar. També ajudà a la seva ampliació algun obsequi com el de Mateu Vinyes, mestre en arts i medicina, que li va llegar en el seu testament del primer d'octubre de 1440 un llibre titulat "Arenques et repetitiones" i copiat pel mateix obsequiador (31).

En moments d'urgent necessitat de diners els llibres, equivalents a un veritable capital, eren empenyorats per sortir del pas i aquesta fou la solució emprada per mestre Bernat vers 1458 quan demanà un préstec de 65 lliures al seu col·lega Joan Roser, físic, davant el notari Antoni Pera; per l'esmentada quantitat li empenyorà dos llibres de preu: dos volums de pergami amb l'obra de Rasis i el "De animalibus" d'Albert Magne. Es significativa la data del contracte per coincidir amb l'escàndol de la Casa de la ciutat acabat d'explicar.

Poc després aconseguia un altre préstec, 24 lliures, de Jaume Riera, causídic, donant-li com a penyora sis llibres de la seva biblioteca: el text i comentaris sobre geometria d'Euclides en pergami. "Adam super parius naturalibus". "Lo Galter super físicis" en paper i cobert de verd, un llibre gran en pergami amb diversos tractats, el de Teòfil, el de Filaret, "Los aforismes d'Ypocràs", L'Antidotari de Nicolau, les obres d'Isaac sobre les febres, i "Lo Constanti" (potser una traducció de Constantí l'Africà), tot capiletrat d'or i completat amb estampes definides així "cum duabus cartulis depictis de figuris medicorum et infirmitatum", el setè llibre contenia les Etimologies de S. Isidor en pergami i l'octau era un volum gros en pergami amb diversos tractats,

entre ells "Lo tacui de cibis et morbis".

Al cap d'uns deu anys els dos creditors havien mort, però quedaven d'una banda Antònia, vídua de Joan Roser i el seu fill Bartomeu Roser, Mercader, i de l'altre Antònia vídua del causídic, que reclamaren el pagament dels deutes. Aleshores, el 29 de febrer de 1468 els Granollacs aconseguiren un nou crèdit i portar davant el notari Bartomeu Requesens l'apotecari Joan Arnau, del carrer de la Palla, (32) que actuà com a capitalista, comprant un censal mort de 90 sous per preu de 90 lliures i una pensió anual de 20.000 sous per mil pagadora cada primer de març, davant els testimonis Lluís de Vilafranca, donzell, Joan Taradell, corredor d'orella i Joan Florença, apotecari habitant de Barcelona. En realitat, l'operació, que tornava a endeutar els Granollacs, es basava en la venda dels vuit llibres esmentats més amunt a Joan Arnau per 99 lliures. Aquesta suma obtinguda per la venda dels manuscrits a l'encant públic al més oferent, que fou l'apotecari, permeté al metge pagar per mitjà de la Taula de Canvi 65 lliures al mercader Roser, hereu del seu pare, i 24 lliures 5 sous a la vídua Riera per la il·lució del violari i finalment 15 lliures al notari Requesens per pagar-li la feina d'escriure els corresponents documents.

Al cap de pocs dies, el 2 de març, el mateix capitalista concedia un préstec també en forma de censal mort a la vídua Roser i el seu fill per preu de 43 lliures rebent a canvi quatre llibres de medicina valorats en 47 lliures 6 sous, que devien ser del difunt metge Roser i l'obra d'Avicenna en dos volums escrits sobre pergami i amb cobertes vermelles. "Lo Gentil" de paper, l'obra de Cristòfol de Honestis en format gran i el "Collectorium" de Galen de paper mitjà (33).

Potser un cop finalitzada la guerra civil els Granollacs pogueren millorar les seves finances i els fou possible de refer la biblioteca tenint present que el fill petit de mestre Bernat, anomenat Francesc, continuava la tradició familiar i també era metge.

Un altre aspecte de la personalitat de mestre Bernat és el de ser l'autor del "Lunari", obra en la qual no es pot apreciar la seva categoria científica per tractar-se només d'un almanac calculat per a un període bastant llarg de temps, fins el 1550. És un opuscle d'utilitat pràctica destinat a gent interessada en tenir un calendari amb taules per a situar la Pasqua, amb els eclipsis de la lluna. Al ser tan llarg fou estampat en forma de llibre i ben il·lustrat, amb explicacions del calendari i també informacions astrològiques. Creiem que és possible atribuir-lo al metge Bernat de Granollers mort vers el 1487, perquè és comprovada l'existència d'una primera edició el 1485 seguida de la difusió del llibret a Catalunya i Aragó en el darrer quart del segle XV i primers anys del següent (34) encara que es trobin diversos membres de la família amb el mateix nom (35).

Quant a la fortuna del nostre personatge sembla que no era gaire considerable vistes les dificultats viscudes per cobrar les seves retribucions dels clients difunts i la persecució de què fou objecte per part dels seus creditors, com hem vist. Les dificultats augmentaren durant la guerra civil, particularment dura per a Barcelona, i aleshores coneixem els problemes derivats de la pressa de mestre Bernat per a cobrar una deixa del difunt Antoni

Cases, ciutadà barceloní. Sense tenir en compte l'existència d'altres creditors i a instàncies del metge, Miquel Cardona, regent la vegueria de la ciutat i territori, aconsellat per dos jutges permeté que Bernat cobrés a la Taula de Canvi el llegat corresponent, quan els marmessors hi díspositaren 42 lliures 4 sous procedents de la venda d'un terreny situat davant les escales de l'església de Santa Maria de Jesús(36).

El metge, que era un home d'empenta, no dubtava en acudir a la justícia per tractar de cobrar als deutors morosos; així ho hagué de fer per obtenir les 25 lliures degudes per Bonet de Raguers, que al cap d'uns anys foren cobrades per Antígona (37) una bona col·laboradora del seu espòs en l'administració dels béns familiars. Consistien aquests béns en diverses cases i finques, com per exemple l'hort del carrer de Sant Pau donat a la seva filla en contraure matrimoni i la finca de Torre d'en Barra, i a més en alguns censals; tot i així la situació d'Antígona un cop vídua no fou pas massa bona, com ho manifesta el fet de què per pagar la pensió d'un censal als procuradors de la comunitat de Santa Maria del Mar n'hagués de donar un altre per manca de béns mobles i immobles (38).

Del matrimoni format per mestre Bernat i Antígona varen néixer dos fills: el primogènit Bernat, que fou ciutadà honorat, i el segon, Francesc, metge, i una filla, Isabel, que es casà amb un mercader. El gendre del metge es deia Guillem de Dous i era ciutadà barceloní encara que de família procedent de Girona d'on vingué el seu pare Domènec també mercader; la mare, Tomasa, ja devia ser barcelonina com a filla de Marc Castanyer, que exercia la professió d'escrivà al servei del rei i posseïa una ossera al cementiri de Framenors.

Amb ocasió del seu casament Isabel de Granollacs rebé un dot de 400 florins, part en diners i part consistent en un hort situat al carrer de Sant Pau, i a més, a la mort del seu pare heretà 130 lliures díspositades a la Taula de Canvi procedents de les rendes de la Torre d'en Barra. Tot ho recuperà més o mens l'any 1488 quan enviduà i quedà hereva del seu espòs, que li deixà tots els béns exceptuat un camp de deu quintans anomenat "les tires", situat fora el portal de la Dressana, perquè l'havia de compartir amb el seu germà gran Bernat. Aquest detall, juntament amb les deixes de 50 sous a mestre Francesc de Granollacs i la seva esposa Beatriu, cosins d'Isabel, per a resar per l'ànima de Guillem de Dous, de 50 sous per a Francesc de Granollacs estudiant en arts i medicina, germà d'Isabel, i 30 sous a Francesc de Granollacs, clergue i nebot d'ella, demostren l'estreta unió familiar existent entre tots ells. A més, com que Guillem i Isabel no tenien fills, l'esmentat nebot vivia amb ells (39).

La unió familiar, que és una característica dels Granollacs, és perfectament compatible amb la preocupació pels diners, l'ambició i la bel·licositat demostrades per ells, i fins i tot amb la manca d'escrúpols de mestre Bernat i del seu fill gran durant la breu carrera política exposada més amunt. El caràcter personal del metge i el fet d'haver ingressat en el partit popular li valgueren molts enemics, dels quals es podia defensar amb l'ajut de sis homes armats que constituïen la seva escorta de dia i de nit amb permís reial (40).

Cal remarcar que aquests trets distintius de la família

semblen arribar al punt àlgid amb el seu fill petit, Francesc, que seguint la tradició familiar estudiava medicina el 1488 quan morí el seu cunyat. Un cop mestre en arts i medicina, i segurament essent professor de l'Estudi de Barcelona com el seu pare, es barallà amb Bernat de Casaldòvol, el canceller de la denominada Universitat de l'Estudi d'arts i medicina de Barcelona, amb motiu de l'ocupació d'aquest càrrec, i arribà a presentar querella contra ell davant la Reial Audiència sol·licitant la seva destitució. Després d'analitzar els documents de l'Estudi, inclòs el privilegi reial, presentats pel síndic universitari, la sentència fou publicada a Barcelona el dissabte 18 d'agost del 1492 al carrer de Mercaders a casa de Jaume Destorrent, regent la reial cancelleria, per ordre de l'infant Enric d'Aragó, compte d'Empúries i lloctinent del rei Ferran II a Catalunya. En virtut d'aquesta sentència es mantenia a Casaldòvol a la cancelleria de l'Estudi i es condemnava a Francesc de Granollacs a pagar les despeses del plet. Era greu que la decisió s'hagués pres després d'efectuar la revisió dels documents presentats per Casaldòvol i de demanar informació "si per assera demencia" del seu contrari (41). És a dir que el jove Granollacs quedava ben definit en un document oficial divulgat per tot arreu.

Uns anys més endavant trobem a mestre Francesc domiciliat al carrer de la Carnisseria d'en Sorts i casat amb Eufrasina, la filla del ciutadà honrat Pere Girgós. El gener de 1498 neixia Bernat, el primer i únic fill d'aquest matrimoni trencat per la greu malaltia del metge que hagué de fer testament el 12 de maig i morí al cap de tres dies (42).

La situació econòmica de la família devia ser difícil perquè al cap de gairebé dos anys de viduedad Eufrasina reclamà el pagament del seu dot als tutors del seu fill i no ho aconseguí. Un dels tutors era l'apotecari Genís Solsona, que no tenia en el seu poder béns suficients del difunt per a fer efectiva l'elevada suma del dot. Per això la resposta dels tutors fou la de reclamar a la vídua documents, capbreus, llibres de medicina i astrologia i tots els altres béns del metge en poder d'ella, tal com constaven en l'inventari ja fet, a fi de poder-ho vendre tot a l'encant públic, segons facultat donada als marmessors pel metge (43). Com que no ho devia fer, encara n'hi havia una part a casa de Pere Girgós el 1525.

Gràcies a aquesta circumstància podem conèixer alguns mobles i objectes de mestre Francesc que quedaren a casa del seu sogre i foren separats en el moment de fer l'inventari dels béns d'en Girgós poc després de la seva mort a la data esmentada. I és que havent mort el metge i el seu hereu, s'havia acomplert la voluntat d'ell expressada en el testament al·ludit: si moria el seu filllet, els marmessors havien de distribuir els béns per causes pies com l'hospital de la Santa Creu, al qual devia estar especialment vinculat per la seva feina.

Suposem que la vídua es devia emportar vestits, objectes i mobles a casa del seu pare al carrer Regomir, on foren inventariats el dia 11 de gener de 1525, mentre altres havien anat a parar a casa del cunyat de Pere Girgós, Joan Berenguer d'Aguilar, al carrer Montcada (44).

En primer lloc consta que hi havia a casa d'en Girgós "hun retaullet petit de Nostra Dona e sant Miquel, obrat e daurat,

lo qual, segons se diu, és de la heretat d'en Granollacs, lo qual retaulet stava penjat en la paret". A la casa Aguil·lar, dins una caixa petita, es guardaven escriptures "que's diu són de la marmessoria de mestre Granollacs", al porxo del cap de casa un exaló o drap de Chàions groc amb fullatges de color verd de la mateixa procedència i "en la botiga del vi qui trau porta en lo carrer un banch, ab son taulell fet com a tinell dossellat davant, joa sotil, lo qual se diu és de la marmessoria de mestre Granollacs." El moble descrit com un tinell ja fet malbé devia ser més o menys semblant a l'únic conservat fins avui en dia (45).

Morts Francesc i el seu filllet la família es perpetuà mitjançant la descendència del seu germà gran, Bernat, ciutadà honrat, (46) i durant el segle XVI els Granollacs varen mantenir els noms tradicionals juntament amb els noms nous de Guillem Ramon, Rafael, Melxior, etc. Ells aconseguiren incorporar-se a l'estament nobiliari que era l'ambicionat per tots els ciutadans honorats, per mitjà del privilegi reial de 1586 concedit per Felip II als germans Bernat, Francesc, Antoni, Miquel, Joan i Guillem Ramon de Granollacs (47) mentre gran nombre de destacats barcelonins, com Pere Girgós i Joan Berenguer d'Aguil·lar esmentats abans, ja ho havien obtingut del rei Ferran el 1510.

Les armes dels nous cavallers eren les següents: un camp d'azur i dues bandes d'or sobre cada una de les quals hi ha tres granotes d'azur. Aquest escut es veia al convent de Santa Teresa o de les Carmelites descalces al carrer de la Canuda i damunt els portals de l'església i del convent al carrer de la Mare de Déu, perquè un Francesc de Granollacs féu bastir el convent a darreries del segle XVI (vers el 1588) quedant en mans d'ell i de la seva família el patronatge sobre la fundació. Més tard, el seu germà Antoni fou el qui manà col·locar en els esmentats llocs l'escut familiar (48).

Com es veu, la història del llinatge, molt unida a la de la ciutat, continua a l'època moderna, però la nostra tasca de recerca s'ha limitat als Granollacs medievals, exactament als del segle XV.

NOTES

- 1- C. BATLLE, *Una família barcelonesa: los Deztorrent*. "Anuario de Estudios Medievales", 1 (1964), pp. 471-488; id. *Notas sobre la familia Llobera, mercaderes barceloneses del siglo XV*. Ibid. 6 (1969), pp. 535-552; id., *Una familia barcelonesa: los Torró*. "Anales del Instituto de Estudios Gerundenses", XXII (1974-75), pp. 203-209, arbre genealògic.
- 2- C. BATLLE, *La "Busca", Aspectos de la reforma municipal de Barcelona*, "Homenaje a Jaime Vicens Vives", I. Barcelona, 1965, pp. 337-350. En aquest treball que resumirem aquí, varem iniciar la biografia dels Granollacs completada ara amb nombrosos documents inèdits i amb un arbre genealògic.
- 3- El mas Fortuny, veí del mas Oliva (Centelles), passà de mans de Pere de Fortuny a les del seu fill Bernat en un estat deplorable, com consta a l'inventari fet pel tutor designat per la cúria del castell de Centelles. La història del mas és objecte de l'estudi de Francesc de Rocafiguera i Garcia. El mas Oliva de la paròquia i temps de Centelles (Osona), de finals del segle X a principi del XV, i el document referent a Granollacs és el nº 36 de l'apèndix documental, comentat en el capítol VIII (tesina llegida al Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona el juny de 1981). La notícia de l'origen vigatà dels Granollacs donada per Torres Amat en el seu Diccionari fou recollida en el Diccionari biogràfic d'Albertí, Barcelona, 1968, II, pàg. 343.
- 4- A. de la Torre i J. Rubió Balaguer, *Documentos para la historia de la Universidad de Barcelona*, I, Barcelona 1971, p.60 del pròleg i documents nº 71, 76 i 77.
- 5- La credencial del rei portada pel metge i dirigida a l'arquebisbe, veguers, batlles, cònsols i prohoms de Tarragona i dels illocs del Camp, indica que els informadors de mestre Francesc havien de ser metges físics, cirurgians i barbers, i també rectors, domers, vicaris i altres regidors d'esglésies parroquials i de les ordes, i havien de declarar sota jurament a fi que ell sabés realment la veritat i pogués tornar més depressa a informar el rei (ACA C, reg. 1867, f.93, Vilafranca del Penedès 13 de novembre de 1387). L'assignació de la suma donada al metge fou feta a Saragossa el 3 de setembre de 1388 (ACA C, reg. 1975, f. 60 v-61).
- 6- Per escrit el rei li reomanà que seguís tenint cura del seu nét (D. Girona Llagostera, *Itinerari del rei Martí*, citat per Jordi Rubió, Lunari de Bernat de Granollachs. Barcelona 1948, p. 20).
- 7- Des de feia temps la reina patia forunculosi a l'anca quan s'agreujà el juny de 1406 i fou necessària una intervenció

quirúrgica.

(D. Girona Llagostera, *La darrera malaltia de la reyna Maria de Luna (1406) Barcelona, 1922, doc. nº 26*).

- 8- Vid. la nota 5. ACA, arxiu del mestre racional, reg. 937.
- 9- La lletra del 7 de novembre de 1402 ordena al canceller que obeeixi "si'ns desitjats servir e complaure e vostre benavenir e utilitat, segons es dit, desitjats" (ACA C, reg. 2245, f.56). Els documents de l'any següent foren publicats per la Torre-Rubió, *Documentos para la historia de la Universidad*, nº 83 i 84.
- 10- ACA C, reg. 2180, f. 7 r-v, citat per La Torre-Rubió, op.cit. p.111.
- 11- En el testament recordava que havia de restituir 5000 sous del dot de Narcisa, la seva primera esposa, però aquesta suma l'havia donat a Angelina, la filla d'aquest matrimoni, en casar-la amb un que no sembla pas barceloní. Els testimonis foren dos frares predicadors, Gabriel Tortós mestre en sacra pàgina i Nicolau Tortós, i el flaqer de Barcelona, Joan Martí. La còpia del testament es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Fons notarial. IX, 2, i la publiquem en l'apèndix.
- 12- Joana reclamava part de l'herència contra Miquel Buguera, mercader de Barcelona a qui Pere Grau menor havia fet donació de tot sense tenir en compte que el seu pare havia designat hereva la seva germana Francesca en cas de morir Pere sense fills, com havia succeït. Com que Francesca Grau ja havia mort, els drets pertanyents al seu fill Pere Gervasi també difunt havien passat a les seves quatre filles, una d'elles l'esposa de Granollacs. Poca cosa quedava de l'herència de la qual Buguera reclamava 150 florins que havia deixat a Grau en aliments. Els advocats Bernat Miquel junior, doctor en lleis, i Joan de Bellafilla, llicenciat en decrets, exposaren fets i documents davant el jutge Pere Bussot, assignat pel veguer, que dictà sentència favorable a Joana publicada en l'aula del palau reial major de Barcelona i confirmada per la reina Maria (ACA C, reg. 3237, f. 136 v-137v).
- 13- El document de la venda informa sobre el testament i la tutoria (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, AHPB d'ara en endavant, Joan Franch, llig. 8, Man. 1423-1424).
- 14- El rei Alfons li donà el permís, trobant-se a València el 7 de març de 1426, per a vendre les dues cases propietat aleshores del noi Francesc (ACA C, reg. 2592, f. 180 v, citat per Rubió El Lunari, p. 20).
- 15- La protesta fou donada a Joana el dijous 20 de maig de 1423 i la resposta d'ella la presentà el seu procurador

el divendres 26; com a testimoni consta sempre el notari Rafael Bruguera, gendre de Joana (AHCB, Fons notarial, IX, 2).

- 16- La intervenció reial data de 1388 (A. Rubió i Lluch, Documents per la història de la cultura catalana migeval, comentada per Rubió, El Lunari, p.20).
- 17- El primer d'abril de 1451 Francesc de Granollacs, mestre en arts i medicina, fou testimoni del testament de Francesca esposa d'Antoni Valmanya, notari barceloní, a la que devia cuidar durant la seva malaltia (AHPB, Bartomeu Fangar, llig. 5, 1er llibre de testaments 1430-1476). El deute és del 21 d'abril de 1451 (AHCB, Dipòsit documental de la Santa Creu, Fons notarial llig. 3, Inventaris 1450-1469).
- 18- L'aprovat és Pere Costa, barber-cirurgià barceloní, a qui fou concedit el títol corresponent el 27 d'abril de 1419 a Barcelona (ACA C, reg. 2588, f.177 citat per Rubió, Lunari, pp. 20-21).
- 19- El 12 d'octubre de 1418 el metge nomenà un procurador seu a València per tal fi (La Torre-Rubió, Documentos para la historia de la Universidad, nº 108 bis).
- 20- Jaume Riera, causídic i procurador de mossèn Ferrer de Gualbes, presentà la requesta a casa del metge i la donà a la seva esposa. Els 21 s. eren la tercera part de 63s., la pensió anual d'un violari comprat a Gualbes per Berenguer Speró, prevere, com a principal i el metge i Pere Bofill com a fermances; la suma s'havia de pagar cada 28 de gener (AHCB, Fons notarial, IX, 2).
- 21- Per pagar les 19 lliures al carnisser, Bartomeu aconseguí que en pagués 14 el mercader Berenguer Gibert, com fou escrit al manual de la Taula de la ciutat el 27 de juny de 1439 (AHCB, Fons notarial, IX,2).
- 22- El 7 de gener de 1447 cobrava de na Basseta 9 lliures 9 sous 7 diners, suma pagada cada any per sant Joan de juny (AHCB, DDSC, Fons notarial, Inventaris I, llig. 2, 1441-1448). L'inventari dels béns de Pere Basset fou publicat per F. Martorell i F. Vallis i Taberner, Pere Beçet (1365-1430, "Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans", IV (1911-1912), pp. 577-656).
- 23- Testament fet el dilluns 20 d'agost de 1425, en el qual consten com a marmessors el seu espòs, Llorenç Noguera de Santa Creu d'Olorda i la mare de la testadora, que reberen 20 s. cadascú per la feina. Les deixes eren les següents: 10 s. per l'obra de la catedral de Barcelona, 10 s. a l'església de Santa Creu, 10 s. a la de Santa Maria del Pi, on vol que se celebri per la seva ànima 33 misses de S. Amador (33 s.), etc., 100 s. a Angelina esposa d'Antoni Rovina, ciutadà de Barcelona, 10 s. a

l'esposa d'Antic de Montesquiu mercader barceloni, 100 s. a Antoni Colomer de Castelldefels i també a Bernat Planes de Sant Felu de Llobregat, la resta era per a casar donzelles pobres, pels pobres vergonyants i altres obres de caritat. Els testimonis foren Bernat Jordà, Esperandéu de Santa Fe sastre i Pasqual Permanyer fuster, ciutadans de Barcelona. Els presents a l'acte de la publicació del testament en morir Joana foren Bernat Badia, Bartomeu de Muntpadrós de Sant Vicenç dels Horts, i Berenguer Tord, escrivà de Barcelona (AHPB, Joan Franch, llig. 3, ter llibre de testaments 1409-1430, f.119 v-120 v).

- 24- Ho era Antic de Montesquiu el 1418 quan efectuà un pagament de 22 s. al mestre del difunt Bartomeu Gual (La Torre-Rubio, Documentos para la historia de la Universidad, p. 92).
- 25- Document reial atorgat a València el 2 de desembre de 1426 (ACA C, reg. 2612, f.118 v, citat per Rubió, Lunari, p.21).
- 26- Lletre escrita el 18 de febrer de 1440 (La Torre-Rubió, Documentos, nº 133).
- 27- Diversos metges de la ciutat i altres de fora demanats pels consellers i per les corts varen visitar la reina el 24 d'octubre de 1446, quan ella era a Barcelona des del 14 de juny i la seva malaltia dificultava el treball de les corts (Manual de Novells Ardits. Dietari de l'antic Consell barceloni, II, Barcelona, 1893, pp.6-7).
- 28- Els noms dels metges en part són il·legibles per trobar-se el document molt malmès per l'aigua : mestre Joan, mestre Gaspar Torres, mestre Joan Anolla, Pere Vicenç mestre en arts i mestre Antoni (AHCB, Fons notarial, IX, 2). Comenta l'episodi La Torre-Rubió, Documentos, p. 218, segons el document d'ACA, reg. 3215, f.79.
- 29- La lletra dirigida per Joan de Navarra al seu germà el rei Alfons sobre el conflicte fou escrita a Sant Andreu el 8 de març de 1458 (ACA C, reg. 3302, f.94 v.). El monarca havia de decidir després de veure el plet entre mossèn Gaspar Pelegrí, cavaller i metge reial, nomenat pel rei canceller de l'Estudi d'arts i medicina de Barcelona, i el seu lloctinent o substitut mestre Pere Artigó d'una banda i de l'altra mestre Bernat de Granollacs, canceller elegit per la Universitat de l'Estudi en virtut del privilegi fundacional del rei Martí, del qual es tramet còpia al rei, per ser el més antic dels professors de la casa. Recordem el conflicte suscitat a la mort de mestre Pere Pau, quan la Universitat elegí com a canceller Guillem Garcia, metge de la reina Maria, i el rei nomenà Jaume Quintana, que guanyà la disputa. De les actuacions de mestre Bernat, la de 1461 fou una prova que tingué lloc a casa seva, on es trobava malalt (AHPB, Bartomeu Bosch, Manual de 1461) i la de 1467 consta a l'obra d'Antoni Cardoner i Planas, Història de la medicina a la Corona d'Aragó (1162-1479), Barcelona, 1973, p.77.

- 30- Hem resumit el nostre treball citat a la nota 2 i copiem algunes frases dels documents utilitzats aleshores.
- 31- El metge, que morí dos dies després d'haver dictat el testament, designà mestre Bernat i a Pare Martí, també mestre en arts i medicina, marmessors seus (AHPB, Antoni Vinyes, llig. 33, Testaments 1427-1480).
- 32- Joan Arnau pertanyia a una família d'apotecaris: ho fou el seu pare d'igual nom i també el seu germà Bernat. Tots dos foren hereus del seu pare, però Bernat renuncià a l'herència i en féu donació a Joan el 17 de maig de 1468 amb permís de la mare, de l'oncle Lluís Muntarols, de la parròquia de Santa Maria de Sants, i de la tia Eulàlia, vídua del mercader Antoni Cardona. Joan tenia en comú amb mestre Bernat l'afiliació al mateix partit, la Busca, i l'haver entrat a la mateixa època més o menys, el 1456, en el Consell de Cent, on va permaneixer el 1457, 1459 i 1460. Vivia al carrer de la Palla vora la Plaça Nova amb la seva esposa Eulàlia, filla del tintorer barceloní Guillem Cristià i de Constança, i la seva pròpia mare, Joana. Eulàlia li havia portat un dot de 200 lliures en casar-se vers 1460, perquè ja tenien un fill de sis anys, Pere quan ella féu testament el 16 de març de 1467, en el que nomenava marmessors el seu espòs, la sogra i el seu propi germà Joan Cristià, mercader. Com que esperava un altre fill, devia morir de part el dia 30 següent, i fou enterrada a la parròquia de Santa Maria del Pi en la sepultura de la família del seu marit davant la capella de sant Joan. De tota manera l'infant se salvà i fou una nena batejada amb el nom de Violant. Anys més tard la família de Joan Arnau es traslladà a una casa del carrer dels Arcs, on ell va morir el 2 d'abril de 1496, després d'haver fet testament el 30 de març. Com que la seva hereva universal fou la filla Violant, suposem que el fill ja havia mort. No consta cap més familiar en aquest document, només col·legues: Andreu Castàra, cirurgià, Joan Badia i Rafael Sorts, apotecaris barcelonins, que actuaren com a marmessors (AHPB, Bartomeu Requesens, llig. 25, 1er llibre de testaments 1452-1470, i 3er llibre de testaments 1489-1501, i llig. 15, man. 14 de 1467 a 1468).
- 33- Els testimonis de la venda dels llibres a l'encant públic foren Vicenç Llobet mestre de fonts, Martí Donna porter reial i Miquel Casademunt mestre de cases, ciutadans de Barcelona (AHPB, Bartomeu Requesens, llig. 5, man. 14 de 1467 a 1468 citat per J. Madurell Marimon *Manuscrits en català anteriors a la impremta (1321-1474)*, Barcelona, 1974, nº 137).
C.Batlle, *Las bibliotecas de los ciudadanos de Barcelona en el siglo XV*, "Mélanges a la Casa de Velázquez" (Madrid), en premsa, apartat 1.2 sobre els metges.

- 34- J. Rubió, *El Lunari de Bernat de Granollachs*. Edició de 1513. Barcelona, 1948, p. 12. Creiem que l'autor pot ser el mateix Bernat que anà a Montpeller el 1440 contra La Torre-Rubió, *Documentos*, p. 216. La difusió de la seva obra, manuscrita i impresa en català i traduïda, al nostre país i a l'estranger es troba a J. Madurell i J. Rubió, *Documentos para la història de la Impremta y llibreria en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona, 1955, pp. 137 i 446, i Gabriel Llompart, *El llibre català a la casa mallorquina (1350-1550)*, "Analecta Sacra Tarraconensis" (Barcelona) 49-50 (1976-1977). p. 93, n° 27-6. Encara avui és una obra molt recordada, per exemple al 1er Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana, Barcelona Montpeller, 1970, p. 310.
- 35- El 1469-1470 trobem un mestre Bernat metge menor de dies en relació amb l'herència d'Antoni Cases i la de Bonet de Raguers, vid. nota 37, però no podem identificar-lo i creiem que pot ser un error en una referència a mestre Bernat o al seu fill que no fou metge.
- 36- Coneixem l'incident per l'ordre de pagament registrada a la cort del veguer de Barcelona el 17 de març de 1469 (AHCB, Fons Notarial, IX,2) i per la protesta de mossèn Joan Torres, canonge i pavorde de Vic, creditor censalista del difunt Cases; Torre pensava cobrar el deute de 18 lliures per les pensions atrassades i 15 lliures per la propietat del censal, del preu de venda del terreny adquirit pel mercader barceloní Pere Carreres, ja difunt en el moment d'iniciar-se el conflicte. El dimars 2 i el dijous 25 de maig de 1469 són les dates de la protesta del canonge presentada al regent la vegueria i de la súplica dirigida a Agnès, la vídua de Carreres (AHPB, Bartomeu Costa, llig. 2, Plec d'escriptures moltes de 1463-1469)
- 37- El 26 de febrer de 1470 mossèn Franci Sbert féu empara als marmessors de Bonet, ja difunt, a fi de pagar la suma esmentada al metge o a la seva muller; el 26 de maig següent les 24 lliures foren escrites a madona Antígona per Vicent Mateu a la Taula (AHPB, Bartomeu Requesens, llig. 28, Llibre de cartes de pagament testamentàries de 1464-1502, paper solt vora el f. 8) Bernat de Granollachs, ffsic menor de dies signa un albarà el 29 de Juliol de 1469 dirigit a Esteve Comella en cobrar d'aquest 2 lliures pel lloguer d'unes peces de terra de la marmessoria d'en Bonet de Raguers; el 13 de gener de 1470 rebé del mateix Comella 20 sous i després 45 sous (AHCB, Fons notarial, IX,2).
- 38- Document del 26 de gener de 1490 (AHPB, Dalmau Ginebret, llig. 6, Manual 24 de 1489-1490).
- 39- Tota la informació procedeix del testament de Guillem fet el 18 de gener de 1488, en el qual s'observa la unió familiar i també la vinculació del testador amb Framenors: hi tenia l'ossera dels Castanyer i el seu confessor era fra Pere Llopis, mestre en sacra pàgina del mateix convent (AHPB, Andreu

Mir, llig. 5, Testaments solts 1480-1490). Domènec de Dous ja estava relacionat amb els Granollacs i els germans Gibert el 1439, vegeu la nota 21. Guillem de Dous, mercader, fou un dels liquidadors de la societat mercantil de Valentí i Berenguer Gibert a la mort del germà segon el 1450 (estudi sobre la família Gibert en el vol. III: Biografies -inèdit- de la tesi doctoral La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV, 2 vols., Barcelona, 1973).

- 40- Document de l'11 de maig de 1456 citat per J. Rubió, Lunari, p.21.
- 41- La sentència va seguida d'un segon document que és l'executòria dirigida per l'infant Enric a tots els oficials reials de Catalunya (ACA C, reg. 3843, f.97-99 v).
- 42- En el seu testament Francesc nomenà marmessors Joan Sapila de la plaça de Framenors, el sogre, Francesc Sarrovira, llicenciat en dret canònic, i l'esposa Eufrasina; fou enterrat en el cementiri del claustre de la catedral (AHPB, Dalmau Ginebret, llig. 7, 1er llibre de testaments 1463-1499, f.190-191).
- 43- La requesta, escrita per Eufrasina en poques ratlles gairebé il·legibles, fou presentada el dimarts 31 de març de l'any 1500 a casa de l'apotecari per Rafael Cama, prevere beneficiat de l'església de Sant Esteve de la Garriga i familiar del bisbe de Barcelona, que en donà còpia a Mateu Solsona, procurador del seu pare. La segona petició d'Eufrasina és del divendres 3 d'abril següent i fou presentada al notari Dalmau Ginebret pel procurador d'ella. La resposta dels tutors fou la mateixa (AHCB,Fons notarial, IX, 2)
- 44- J.Mª Roca, Inventaris, "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", 100-101 (1928), pp. 386-387 i 394-395.
- 45- El tinell del 1574 té el n° 10 del catàleg de l'exposició Barcelona restaura. Saló del Tinell Ajuntament de Barcelona, 1960.
- 46- No tenim notícies sobre aquesta branca de la família, només sabem que l'esmentat Bernat tenia un fill anomenat Francesc que era prevere, segons ens informa el testament de Guillem de Dous. L'esposa de Bernat podria ser la Joana, vídua Granollacs, que guanyà un plet contra Elisenda i Eulàlia Sadorní. Segons la sentència publicada el dijous 11 d'agost de 1496 per Jaume Deztorrent, regent la reial cancelleria, a casa seva en el carrer Mercaders, les dues germanes havien de pagar a Joana, que havia presentat el seu llibre de comptes, 8 lliures 3 diners dels béns de la seva mare, la culpable del plet per no haver pagat tot el preu (15 lliures 3 sous) del fil d'or adquirit a Joana feia temps (ACA C, reg. 3835, f. 187 v-188).

- 47- ACA C, reg. 4713, f. 132 v-133 v i 270 v.
- 48- Tot fou destruït el 1936 (J. Mª Roca, Inventaris, "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", 100-101 (1928), pp. 386-387).

APÉNDICE DOCUMENTAL

1420, agost, 17, Barcelona.

Testament de mestre Francesc de Granollachs, metge barceloní, atorgat en poder del notari Pere Ros, i conservat en una còpia no gaire posterior.

AHCB, Fons notarial, IX, 2

Ihesus. Translatum testamenti honorabilis Francisci de Granollachs quondam magistri in medicina. In Dei nomine amen. Ego Franciscus de Granollacho magister in medicina civisque Barchinone, a) attendens quod nulli mortalium notus est terminus finis sui et quod nil morte certius nichilque incertius hora mortis, idcirco dum per Christi gratiam in corpore meo est quies et in mente mea est sobrietas, meum sobrietas, meum facio et ordino testamentum, eligens manumissores et huius mei testamenti exequutores venerabilem et religiosum fratrem Johannem Luppeli, de ordine fratrum minorum conventus Barchinone, dominam Johannetam umbrem meam et discretum Raffaelem Burguera, notarium, civem dicte civitatis generum meum, quos sicut carius possum deprecor i eis que plenam dono et confero potestatem quod, si me mori contigerit antequam aliud faciam sse ordinem testamentum, quod ipsi omnes vel saltem duo aut unus ipsorum in alius seu aliorum, absentia vel defectu compleant et exequantur sive compleat el exequantur hoc meum testamentum seu ultimam voluntatem meam prout inferius scriptum invenerunt ac etiam ordinatum. In primis et ante omnia volo et mando quod omnia debita qued debeam die obitum meum solvantur et omnes injurie ad quarum restitutionem apparuerit me teneri dicta die obitus mei restituantur et emendentur per dicost meos manumissores breviter, simpliciter, sumarie et de plamo secundum dominum Deum et forum anime et prout ipsa debita vel injurie probari poterunt vel hostendi per testes vel instrumenta aut alia legitima documenta. Eligo autem corpori meo sepulturam in cimiterio ecclesie monasterii beate Marie de Carmelo conventus Barchinone in quodam scilicet tumulo in quo corpora filiarum meorum existunt tumulata, quam sepulturam volo et mando fieri bene et honorifice ad noticiam dictorum manusmissorum meorum.

Et primo dimitto conventui dictorum fratrum pro pietansa triginta tres solidos. Item dimitto operi cuiuslibet ecclesiarum Barchinone quinque solidos. Item dimitto venerabili magistro Bernardo de Granollacho, fratri meo, centum solidos. Item dimitto cuilibet dictorum manusmissorum pro onere manumissorie viginti solidos, Item dimitto cuilibet filiorum et filiarum dicti venerabilis magistri Bernardo de Granollacho decem solidos. Item laudo, approbo,

ratifico et confirmo dicte domine Johannete, uxori mea, dotem suam que est octo mille solidorum, quos confiteor ab ea sive pro ea habuisse et recepisse realiter et de facto. Item dimitto religiose domine Isabeli de Granolacho, moniali monasterii de Petris Albis territorii Barchinone, quinquaginta solidos. Item Raymundo Tellada, filio eiusdem domine Isabelis, viginti solidos. Item domine Johanne, uxori Francisci Finestras notarii civis Barchinone, quinquaginta solidos. Item cuilibet filiorum eiusdem domine Johanne decem solidos. Item dimitto domine Angeline, filie mee uxorique Raymondi Mulnerii civis Barchinone, quindecim libras Barchinone pro omnibus juribus sibi competentibus in bonis meis qualicumque ratione, quas volo sibi dari et converti per dictos meos manumissores in necessitatibus suis tam vestitus quam aliarum rerum sibi necessariarum ad eorum noticiam. Item dimitto domine Dionisse, filie mee uxorique Raffaelis Bruguera manumissoris mei antedicti, alias quindecim libras. Item dimitto cuilibet filiorum et filiarum eiusdem domine Dionisie quos die obitus mei habetis triginta solidos. Omnia vero alia bona mea mobilia et immobilia habita et habenda, jura, vices, voces et acciones meas qucumque sint et etiam ubicumque dimitto Francisco Paschasii de Granolacho, filio, et omnibus aliis filiis et filiabus meis ex inde tamen nascituris quos die abitus mei habebis instituens michi heredes universales equis partibus. Et si forsan predictus Franciscus Paschasius de Granolacho, filius meus, et seu alii filii atque filie mei atque mee nascituri seu nasciture michi heres seu heredes non fuerit vel non fuerint eo quare noluerit vel non potuerit seu ipsos Franciscum Paschasium, filium meum, et dictos alios filios et filias meos exinde nascituros quos obitus mei habebis, noluerint vel non potuerint vel ubi heres seu heredes michi fuerint et seu fuerint et aliquis seu aliqui eorumdem decesserint seu decesserint in pupillari etate vel etiam postea que cumque sine libero vel liberis de legitimo et carnali matrimonio procreatis substituo ei vel eis sic decedenti vel decedentibus et michi heredem seu heredes instituo superstitem vel superstites eorumdem Francisci Paschasii et aliorum filiorum et filiarum meorum nasciturorum atque nasciturarum et premortui seu premortuorum eorumdem liberos in stirpem et non in capita. Et si omnes decesserint sub dicta forma substituo eis omnibus et michi heredem instituo dictam dominam Dionisiam, filiam meam uxoremque dicti Raffaelis Bruguera notarii. Item in casu quo dicta hereditas mea ad dictam dominam Dionisiam perveniat, dimitto dicte domine Angeline, filie mee, quinquaginta libras Barchinone sibi tradendas per modum superius dictum in predictis quindecim libris per me superius sibi relictis. Item in eodem casu dimitto Sancto Steplano de Oculo Vicecomitratu de Bas decem libras convertendas in missis celebrandis ibidem pro animabus parentum meorum et omnium fidelium deffanctorum Assigno autem in tutricem dicto Francisco Paschasio filio meo et aliis filiis et filiabus meis ex inde nascituris dictam dominam Johannetam, uxorem meam, qui ipsos et eorum bona regat, procuret, gubernet et deffendat in iudicio et extra, prout de eius bonitate, honestate et bona consciencia ad plenum confido.

Item pono hic ad memoriam quo tamen restant per me ad restituendum atque solvendum quinque mille solidi ex dote quam ego habui a domina Narcisa, prima uxore mea, quoniam de ipsa dote jam tradidi dominam Angeline, filie mee antedicte et dicte domine Narcisie alios quinque mille solidos tempore matrimonii eiusdem domine Angeline.

Hec est autem ultima voluntas mea quam volo et mando valere jure testamenti que si non valet aut valere non poterit jure testmenti, saltem volo quod valeat et valere possit jure codicillorum aut nuncupatim seu alias prout melius de jure fieri et valere poterit ac tenere. Novissime volo quod de hoc meo testamento seu de hac mea ultima voluntate fiant et fieri possint tot codices seu originalia testamenta quot per heredem, manumissores, legatarios antedictos et alios quorum intererit vel interesse poterit aliquo modo petita fueriat et equisita et notario infrascripto visa fuerint faciendo.

Actua et firmatum fuit predictum testamentum in civitate Barchinone die sabati decima septima die augusti anno a nativitate Domini limesimo CCCC^o vicesimo. Signum Francisci de Granollacho testatoris predicti, qui predictum testamenti sunt venerabiles frater Gabriel Tortos, magister in sacra pagina, et frater Nicholas Tortos ambo de ordine fratrum predicatorum Barchinone, et Johannes Martini, flaquerius civis Barchinone.

